

SAS Péter

KÓS KÁROLY két levele a Székely Nemzeti Múzeumhoz

(Kivonat)

KÓS Károly több periódusban is számottevő levelezést folytatott a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeummal. A most közölt 1913-as levél a múzeum-épület sikeres befejezését nyugtázza, azt, hogy a közönségnek tetszik. Az 1930-as levél egy véleményezés a múzeummal szomszédos telek megvásárlására, szabadtéri néprajzi múzeumi részleg telepítése céljából. Ebben a levélben mondja ki KÓS, hogy ekkor a múzeum az egyetlen ilyen súlyú megmaradt magyar kulturális és tudományos intézmény Romániában.

*

A Székely Nemzeti Múzeum sepsiszentgyörgyi épületeinek tervezője számos levelet váltott a város és a múzeum elöljáróságával. Az első világháború előtti levelezés egy részét az ACTA egy korábbi kötetében már közreadtunk.¹

Időközben további KÓS Károly által írt levelek kerültek elő,² melyek ugyancsak a korábban közölt témával, a múzeummal kapcsolatosak. Az egyik levél 1912-ben, a másik 1930-ban íródott. Az első az építéssel kapcsolatos, említett levélcsoomaghoz tartozik. A kisebb gondok, problémák közepette is jólesően állapítja meg, hogy „a múzeum készen van és nagyon tetszik mindenkinek. És végre is ez a fődolog”.

A másik levél érdekesebb és fontosabb információkat tartalmaz. Bizonyítja, hogy KÓS mennyire fontosnak érezte a múzeumot, és milyen nagy figyelemmel kísérte nyomon sorsát. Az épület tervezésekor Sepsiszentgyörggyel, a város és a múzeum vezetésével kialakult jó kapcsolata nem szűrkült el, jelentékeny és szoros baráti kötelék maradt. Az intézmény számára

hasonlóképpen fontos volt KÓS véleménye. Az 1930. februári levél a szabadtéri néprajzi részleg megalapozásához kapcsolódik CSUTAK Vilmos igazgató nem véletlenül kéri éppen tőle az egyik véleményezést a múzeummal szomszédos telek megvételéhez. KÓS már az első világháború előtt részese volt a skanzen-terveknek.³ A telket valóban megvásárolják, a későbbiekben ott állítják fel az úgynevezett Csíki házat.

KÓS levelének befejező része fontos kortörténeti dokumentum: „*ez a múzeum ma egyetlen realitása nemcsak a székely, de az egész romániai magyar kultúrának*” - írja. Ez a mondat nem formális udvariaskodás a részéről. Az impériumváltás után a kolozsvári tudományos intézmények elvesztették magyar jellegüket, és ebben az időben az „Erdélyi Tudományos Akadémia”, az Erdélyi Múzeum-Egyesület sem működött. Folyóirata, az *Erdélyi Múzeum* is csak ennek az 1930-as évnak a során fog újraindulni, szerzőgárdája még az *Erdélyi Irodalmi Szemle* köré csoportosul.

A **Kiáltó Szó** politikusa, az **Erdély** írója, az elkötelezett transzilvanista, az erdélyiség eszméjének tántoríthatatlan híve, a jövőben bízó optimista ember egész életében vállalta és vallotta az 1930-ban leírtakat: A székelyek sepsiszentgyörgyi Nemzeti Múzeuma „*realizálása annak a szimbólumnak, hogy egy ősi, nemzeti kultúra él még mindig fiatal erőben, fejlődőképesen és mindenkinek ellenére itt az ősi Erdélyben, még akkor is, ha ez a föld ma már nincsen a magyar impérium birtokában*”. Bízunk benne, hogy ez a megállapítása proféciaává válik, és mindig jelen időben írt marad. Ha a jelen és az elkövetkező korok honpolgára számára ma is olyan fontos, és az is marad szülőföldje sorsa, amennyire KÓS Károly számára volt, akkor nem kell tartanunk az igeidő megváltozásától.

1.

KÓS Károly levele CSUTAK Vilmoshoz
Budapest, 1912. november 23.

Kedves Barátom!

Ma reggel érkezett a feleségem és a pakkok Pestre. Emiatt most megint állok, és semmit sem tudok

*Budapest, Szarvas u. 5., H-1203

csinálni. Ne haragudjatok reám. A jövő vasárnap, reggel 7 órakor egészen bizonyosan Szentgyörgyön leszek.

Budapesti címem: B(uda)pest II. Ilona utca 10. fsz. 1. Ezentúl már bizonyosan megtalálnak a levelek stb. Hogy nagy ráfizetés lesz, azt tudtam, miután úgy a vízvezeték, mint a külső kerítés, kertrendezés és még sok dolog a költségvetésben felvéve nem volt. A külső-kerítést meg lehet magasítani, az nem baj. De azért, ha már csinálják, akkor csak a kőműves-munkát csinálják meg, az ács munkát ne szabják le most, azt én a hely színén megnézem és pontos utasítást adok.

Röviden írtam csak, de sietek erősen, mert egy kis rendet kell csinálnom a házban és a csomagokat kell fuvaroztatnom. Remélem, hogy jövő vasárnap magammal vihetek még néhány függőben levő rajzot is. De úgy hallom, hogy a múzeum készen van és nagyon tesszik mindenkinek. És végre is ez a fődolog.

Feleségednek kézcsokomat

Ölel barátod

KÓS Károly

2.

Kolozsvár, 1930. február 3.

KÓS Károly a Székely Nemzeti Múzeum

Tekintetes Igazgató-Választmányának

(Sepsiszentgyörgy)4

Kolozsvár, 1930. február 3.

Mélyen tisztelt Uraim!

Bár székely nem vagyok, és már ebbeli nemleges helyzetemből kifolyólag is a Székely Nemzeti Múzeum vezetőségének tetteit, határozatait és munkáját befolyásolni a legminimálisabb mértékben sincsen jogom, mégis kérem az igen tisztelt Igazgató-Választmányt, hogy alábbi javaslatomat, az erdélyi magyarság kizárólagos tulajdonában lévő egyetlen és igazán élő, sőt határozottan fejlődő kulturális intézménye érdekében, komoly megfontolás tárgyává tenni szíveskedjék.

Tudomásomra jutott, hogy a múzeumi teleknek északi, városfelőli szomszédos telke, az úgynevezett TÓTH-féle telek eladó. Emlékszem, hogy a múzeum építésekor mennyire szükségesnek látta az akkori építőbizottság (és jómagam is természetesen), hogy ez a TÓTH-féle telek is a múzeum telkéhez csatoltassék; viszont akkor a tulajdonos özvegyasszonytól azt megszerezni sajnos nem lehetett. Most tehát, amikor tudomásomra esett annak a teleknek eladó volta, azt hiszem, nem veszi tőlm a múzeum mai igazgató-választmánya rossz néven, ha figyelmeztelést felhívom arra, hogy annak az ék alakú teleknek a múzeum-telekhez való csatolása a múzeum jövője szempontjából ma is olyan fontos, hogy azt, hacsak

nem lehetetlen, bármi áron is megszerezze a múzeum számára.

1. Természetes, hogy a múzeum szempontjából a múzeum-teleknek alsó, utca felőli része a fontosabb rész, nem pedig a felső. Fontosabb azért, mert ha az alsó rész széles, a múzeum nem kerülhet abba a helyzetbe, hogy idővel nagyobb méretű szomszédos beépítések által a múzeum-épület külső megjelenésében elnyomassék. Viszont a TÓTH-féle telek éppen azon az oldalon szélesíti a telket, ahol a múzeum-épület a város felől közelíthető meg, tehát a teleknek ezen az oldalon való szélesítése és jobban való ki nyitása, illetőleg nyitottságának biztosítása fontosabb, mint a déli oldal felől való.

2. E pusztán esztétikai okon kívül praktikus okok is erősen javasolják a telek utcafelőli részének bővítését. A múzeum mai és a jövőben bizonyára még nagyobb tempójú fejlődése, gyűjteményeinek gyarapodása szükségessé fogja tenni azt, hogy gyűjteményeinek egy része a mai épületből kiköltöztetessék. Már régen aktuális volna, és az idők teltével egyre fontosabb, hogy a telken legalább egy-két tipikusan székely lakóház, esetleg telek építtessék fel, hogy a néprajzi gyűjteménynek legalábbis egy része ezekben az élő múzeumokban legyen elhelyezhető, ami a nemzeti kultúránkra legtanulságosabb és propagatív szempontból legfontosabb népművészeti és népkulturális gyűjteményt tenné még élőbbé és hatékonyabbá. Ezeket az apróbb néprajzi épületeket nagyon alkalmasan éppen erre a megszerzendő telekrészre lehetne felépíteni (esetleg eredeti székely épületeket ide átköltöztetni), mert itt szem előtt volnának, és a múzeum-épületnek útjában nem állanának.

3. De ezektől a kézzelfogható és momentán eszembe jutó okoktól eltekintve a legfőbb indoka a telek megvásárolásának az, hogy a székely nemzetnek ezt a kulturális köztelkét, hacsak lehet, és amikor csak lehet, minden áron bővíteni szükségesnek kell tartania mindenkinek azért, mert ez a múzeum ma egyetlen realitása nemcsak a székely, de az egész romániai magyar kultúrának. Realizálása annak a szimbólumnak, hogy egy ősi, nemzeti kultúra él még mindig fiatal erőben, fejlődőképesen és mindenkinek ellenére itt az ősi Erdélyben, még akkor is, ha ez a föld ma már nincsen a magyar impérium birtokában.

Nagyon sokat tudnék, illetőleg szeretnék még mondani azért, hogy meggyőzzem a mélyen tisztelt Igazgató-Választmányt a mondott telek megszerzésének szükségességéről, de azt hiszem, hogy felesleges a szószaporításom. És csak kérem, hogy javaslatomat ne méltóztassék sem toladódnak, sem minden áron beleszólani akarásnak minősíteni, mert frásomnak semmi más oka nincs, mint a múzeumhoz való ragasz-

kodó és féltő szeretetem, mely talán megmagyarázható és megbocsájtható.

Kérve javaslatom lényegének komoly megfontolását, maradtam a Székely Nemzeti Múzeum Igazgató-Választmányának

igaz tisztelettel:

KÓS Károly

A közölt levelek lelőhelye: Sepsiszentgyörgy, a Székely Nemzeti Múzeum irattára.

Jegyzet

1 SAS Péter: **KÓS Károly és a Székely Nemzeti Múzeum**. *ACTA* – 1997/III. Sepsiszentgyörgy, 1998. 131-140.

2 Ezúton köszönöm BIRÓ Rózsa és BOÉR Hunor szívességét.

3 A másik ajánlást KEÓPECZI SEBESTYÉN József adta. Vö. LÉNÁRT Anna: **Magyar Skansen és a Székely Nemzeti Múzeum**, in: jelen kötet.

4 A levél hátoldalán valószínűleg CSUTAK Vilmos kézzel írt megjegyzése olvasható: 16/1930. sz. II. 7. KÓS Károly műépítész szakértői véleménye a MANDEL Lajos-féle szomszédos telek megvásárlása ügyében.

(A családnevek majuszkulás kiemelését, beleértve a közlésbelieket is, kötet szerkesztési szempontok indokolják. **Szerk. megj.**)

Două scrisori ale lui Károly KÓS către Muzeul Național Secuiesc

(Rezumat)

Károly KÓS a schimbat scrisori cu Muzeul Național Secuiesc în mai multe rânduri, în diferite perioade. În scrisoarea din 1913 publicată acum, KÓS își mărturisește mulțumirea sa: cu toate problemele mai mici apărute pe parcurs, clădirea muzeului este gata, și le place oamenilor. Scrisoarea din 1930 este de fapt o recomandare, referitor la cumpărarea terenului învecinat muzeului, în vederea înființării secției etnografice în aer liber. KÓS enunță în această scrisoare că la data respectivă Muzeul este singura instituție maghiară culturală și științifică din România, de asemenea importantă.

Two Letters of Károly KÓS to the Székely National Museum (Abstract)

Károly KÓS had a correspondence with the Székely National Museum for several periods. In the letter of 1913 published recently, KÓS confessed about his content: in spite of all the minor problems that had appeared meanwhile, the building of the museum had been finished and the people had been enjoying it. The letter of 1930 represents a recommendation, referring to the acquisition of the ground in the neighborhood of the museum, for the foundation of the ethnographical department in open air. In that letter KÓS stated the fact that at that time the Museum was the only Hungarian cultural and scientific institution in Romania of such importance.

1. ábra Az építők
(balról jobbra: Dr. LÁSZLÓ Ferenc, KÓS Károly, ifj. GÖDRI Ferenc, CSUTAK Vilmos).